

модернізацію і оновлення виготовленої продукції; нестача кваліфікованих робочих кадрів. Зовнішні проблеми - високий рівень оподаткування.

Висновки. Таким чином, за результатами аналізу стану та тенденцій розвитку стратегічного потенціалу машинобудівних підприємств Харківського регіону можна відзначити такі фактори: інституціональні (відсутність державної цільової програми підтримки вітчизняного виробника та програми розвитку галузі, недосконалість норм чинного законодавства України, висока ступінь залежності від законодавчих та економічних обмежень, значні податки); технологічні (відставання від передових технологій, знос основних фондів); пов'язані з виробництвом продукції (неухильне зростання цін на енергоносії, матеріали та комплектуючі, комунальні послуги, недостатність власних грошових коштів, відсутність реального механізму своєчасного повернення ПДВ); ринкові (зростання конкуренції в галузі, низька платоспроможність замовників, спад виробництва у галузі машинобудування); соціальні проблеми (недостатність фахівців).

Стратегічне управління потенціалом машинобудівних підприємств характеризується організаційними процесами (процеси корпоративізації та централізації управління), розвитком технологічного потенціалу (реструктуризація та реконструкція, модернізація виробничого обладнання та устаткування, основних цехів, реінжиніринг бізнес-процесів), розширенням виробничого потенціалу (модифікація та удосконалення, розширення номенклатури продукції, що випускається) та ринкового потенціалу (активний пошук нових ринків збуту тощо).

Джерела та література:

1. Экономический словарь / Под ред. А. Н. Азрилияна. - М.: Институт новой экономики, 2007. - 1152 с.
2. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф. - М.: Экономика, 1989. - 519 с.
3. Отенко И. П. Стратегическое управление потенциалом предприятия: [научное издание] / И. П. Отенко. - Харьков: изд. ХНЭУ, 2006. - 256 с.
4. Воронкова А. Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация: [монография] - 2-е изд., стереотипное / А. Э. Воронкова. - Луганск, Изд. Восточноукраинского национального университета имени Владимира Даля, 2004. - 320 с.

Олійник Т. В.

УДК 005:67.05

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТИВНИХ ПРОЦЕСІВ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

***Анотація.** У статті проаналізовано сучасний стан та перспективи розвитку машинобудівної галузі України. Визначено особливості машинобудівних підприємств Харківського регіону, а також труднощі, що негативно впливають на їх фінансово-економічну діяльність. Обґрунтовано фактори, від яких залежить характер адаптаційних процесів на машинобудівних підприємствах України, виявлено найбільш популярні адаптивні заходи, що реалізовано менеджментом досліджених підприємств.*

***Ключові слова.** адаптивність, підприємство, система управління, державний концерн, фактори, інтеграційні процеси, управлінський потенціал, стратегічне управління.*

***Аннотация.** В статье проанализировано современное положение и перспективы развития машиностроительной отрасли Украины. Определены особенности машиностроительных предприятий Харьковской области, а также трудности, которые негативно влияют на их финансово-экономическую деятельность. Обоснованы факторы, от которых зависит характер адаптационных процессов на машиностроительных предприятиях Украины, выявлены наиболее популярные адаптивные мероприятия, реализованные менеджментом исследуемых предприятий.*

***Ключевые слова.** адаптивность, предприятие, система управления, государственный концерн, факторы, интеграционные процессы, управленческий потенциал, стратегическое управление.*

***Summary.** The article analyzes the current state and prospects of development of machine building industry of Ukraine. The features of the machine-building enterprises of Kharkiv region are defined, as well as the threats of its financial and economic activity are revealed. The factors that affect the nature of adaptive processes at the machine building enterprises of Ukraine are justified, the most popular adaptive measures implemented by management of the analysed enterprises are defined.*

Thus, engineering Kharkiv region is an interesting point of departure for the study of adaptive processes as vital question: what factors by powerful industries supported by financial and economic potential and provide strategic development.

***Keywords.** adaptability, enterprise, the system of management, state concern, factors, integration processes, management capacity, strategic management.*

Сьогодні машинобудівний комплекс України охоплює підприємства загального машинобудування, сільськогосподарського машинобудування, оборонної промисловості, радіоелектронної промисловості та приладобудування. Найбільші обсяги виробництва зосереджуються на загальному машинобудуванні. Однак, цей машинобудівний комплекс є неоднорідним за своїм складом, та визначається такими основними видами діяльності: автомобілебудування, важке та транспортне машинобудування, верстатобудівна та інструментальна промисловість, електротехнічне обладнання, енергетичне та хімічне машинобудування.

Виходячи з неоднорідності, стає зрозумілим, що адаптуватися до змін кожне підприємство буде по-своєму. Лише провівши комплексний аналіз галузі, можна визначити особливості адаптивних процесів в ній [2].

Першочергово значення набуває державна підтримка досліджуваної галузі. Аналіз різноманітних наукових та статистичних джерел дозволив визначити два основні напрями державної підтримки машинобудівної галузі України [1, 3].

1. Створення державних концернів

1.1. Концерн «Техвоєнсервіс» є державним господарським об'єднанням, заснованим на державній власності. Створений у 2005 році. Концерн належить до сфери управління міністерства оборони України. Метою його діяльності є розробка, виготовлення, реалізація, ремонт, утилізація, модернізація бронетанкового озброєння, техніки та майна, автомобільної техніки тощо: реалізація надлишкового військового майна та списаного військового майна Озброєних Сил України відповідно до діючого законодавства; консультування, навчання та підготовка спеціалістів для виконання капітальних ремонтів та модернізації озброєння та військової техніки, засобів зв'язку; виготовлення запасних частин до озброєння до військової техніки; виробництво обладнання та інструменту для такого ремонту; заготівля, переробка, металургійна обробка металобрухту кольорових та чорних металів; здійснення комплексу заходів, спрямованих на підвищення якості та конкурентоспроможності продукції, яка виробляється учасниками тощо.

1.2. Державний концерн «Укроборонпром» створено для ефективного управління підприємствами оборонно-промислового комплексу та участі у військово-технічній співпраці. Головними завданнями концерну є наступні: здійснення централізованого регулювання, контролю та координації діяльності учасників концерну; сприяння у використанні та розвитку експортного, виробничого та науково-технічного потенціалу учасників; створення та забезпечення системи продажів високотехнологічної промислової продукції, узагальнення результатів інтелектуальної діяльності, виконання робіт і послуг; сприяння учасникам у проведенні прикладних досліджень за перспективними напрямами науки і техніки, впровадження у виробництво передових технологій; залучення інвестицій в оборонно-промисловий комплекс для створення конкурентоспроможних зразків високотехнологічної промислової продукції; створення структур в оборонно-промисловому комплексі, орієнтованих на експорт, розробка відповідних документів, реалізація маркетингових стратегій; створення міжнародних ринків озброєння, військової та спеціальної техніки. До складу концерну входить 125 підприємств України, діяльність яких спрямована на: авіаційну техніку, суднобудування та морську техніку, радіолокаційну техніку, бронетанкову техніку, науково-технічний розвиток, експорт та імпорт продукції оборонно-промислового комплексу.

2. Розробка та прийняття законів та інших нормативно-правових актів з метою захисту національних виробників або для стимулювання діяльності у окремих галузях:

2.1. Закон України «Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу» від 07.02.2002 р. №3023-III. (Цей Закон визначає основні напрями державної політики пріоритетного розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу, створює сприятливі економічні умови для збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської техніки та обладнання для харчової і переробної промисловості, визначає шляхи формування ринку та вдосконалення системи забезпечення агропромислового комплексу вітчизняною технікою і обладнанням).

2.2. Державні програми розвитку машинобудування України.

27 лютого 2013 року Уряд затвердив державну програму активізації розвитку економіки на 2013-2014 роки. В межах цієї програми прогнозується зростання індексу машинобудівної продукції на 9% у 2014 році, збільшення обсягів виробництва вітчизняних легкових автомобілів до 121 тис. шт. в 2014 році, збільшення обсягів експорту продукції сільськогосподарського машинобудування на 20% в 2014 році. Також цим документом передбачено забезпечення розвитку залізничної інфраструктури, оновлення рухомого складу транспорту (залізничного, міського електричного, парка пасажирських автобусів), подальший розвиток метрополітену у містах України та конкурентоздатного автомобілебудування.

3. Удосконалення системи оподаткування машинобудівних підприємств України та підтримка вітчизняних виробників

3.1. Удосконалення закону України «Про державні закупівлі», у якому особлива увага прикута до рамкових контрактів. Проблема тут полягає у тому, що орієнтуючись на зовнішній ринок, вітчизняні машинобудівні заводи не можуть спрогнозувати тенденції на внутрішньому ринку, внаслідок чого ускладнюється процес планування на майбутній рік, 2 роки і більше. Так звані рамкові контракти, мають дуже важливе значення для продукції із тривалим виробничим циклом.

3.2. Удосконаленні Податкового кодексу України. Головне завдання в цьому напрямі - захист вітчизняного виробника, зменшення імпорту продукції, яка виробляється українськими машинобудівниками. Тут перераховані усі товарні групи, які проходять через митну територію України та не мають аналогій серед української продукції. Така продукція має надходити із нульовою ставкою мита. А та продукція, що є на нашому ринку - із підвищеною ставкою у межах домовленостей СОТ. Таким чином, відбувається опосередкований захист власного виробника (особливо це є актуальним для галузі верстатобудування). Навіть якщо в податковому кодексі усі запропоновані заходи не будуть викладені у повному обсязі, на думку Мінпромполітики, вони знайдуть своє відображення в окремих нормативно-правових документах, що ще плануються до затвердження.

Що стосується машинобудування Харківського регіону, то воно представлено такими напрямами діяльності, як: виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів; виробництво машин та устаткування; виробництво електричного устаткування; виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції. Структура реалізованої продукції машинобудування у 2010-2012 рр. наведена на рис. 1.

Результатів діяльності та фінансовий стан машинобудівних підприємств регіону також є неоднорідними.

Стратегічне управління адаптивністю машинобудівних підприємств прямо пов'язані із стратегією економічного розвитку країни. Стратегічно важливими для даної галузі в сучасних економічних реаліях стають такі заходи, як:

- структурна перебудова галузі, збільшення частки наукомістких виробництв;
- розробка та впровадження технологічного оснащення для всіх галузей машинобудівного комплексу з метою зниження енерго-, ресурсо- та трудомісткості виробництва та підвищення конкурентоздатності його продукції;
- орієнтація продукції на потреби внутрішнього ринку та можливості виходу та розвитку на міжнародному ринку;
- екологізація виробництва, яка, перш за все, передбачає виробництво ресурсозберігаючих та природоохоронних видів техніки.

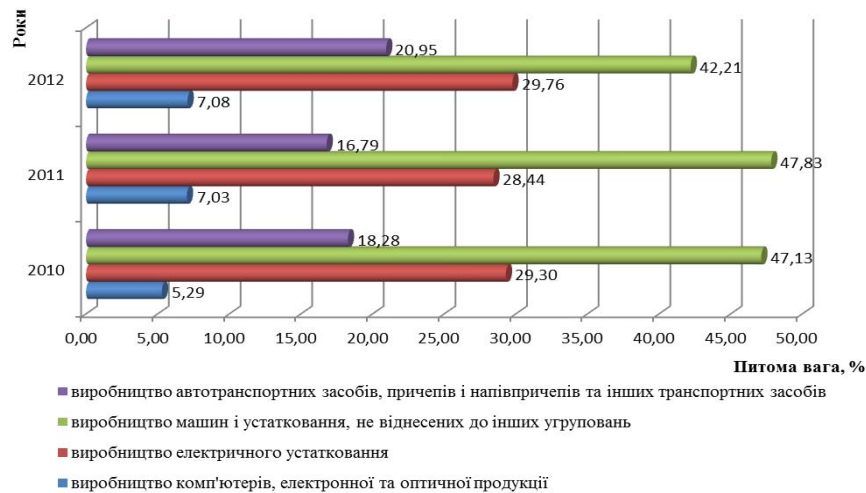

Рис. 1. Структура реалізованої продукції машинобудування Харківської області у 2010-2013 рр. (сформовано автором за матеріалами [4]).

Такі заходи є стратегічно важливими, однак, не можна казати, що вони не притаманні вітчизняним машинобудівним підприємствам. Такі заходи є невід'ємними для створення конкурентоздатної продукції, однак, як показує аналіз літератури, не забезпечують підприємствам довгострокових контрактів та стратегічних партнерств, навіть за умови зростання попиту з боку вітчизняних металургійних та інших заводів. Причиною цього є більша фінансова потужність закордонних конкурентів.

Аналізуючи особливості адаптивності машинобудівних підприємств Харківського регіону, перш за все, слід звернути увагу на їх поведінку у період економічної кризи. Найбільш розповсюдженими адаптивними заходами є максимізація використання власних виробничих потужностей, забезпечення роботи устаткування та використання наявних основних фондів (в тому числі будівель та споруд). Так, для забезпечення своєї діяльності та підтримання фінансового стану, окрім основного виробництва підприємствами пропонуються ряд послуг юридичним та фізичним особам, що дозволяють, по-перше, ефективно використовувати наявні потужності, а по-друге, отримувати фінансові надходження. Також популярними є стратегії диверсифікації (переважно суміжної), що дозволяє розширяти клієнтську базу, тим самим знижуючи ризики, пов'язані із спадами виробництва. Слід відмітити такі вимушені адаптивні заходи, як надання в оренду споруд та будівель, що не використовуються, надавання послуг перевезення вантажів, типографії та інших, не пов'язаних із основною діяльністю підприємства.

Фактори, від яких залежить характер адаптаційних процесів на машинобудівних підприємствах України:

1. Організаційно-правова форма (форма власності підприємства, концентрація капіталу тощо);
2. Рівень інтеграційних процесів підприємства;
3. Специфіка виробництва (унікальність продукції, складність технологічного процесу тощо);
4. Стратегічна значущість для економіки не лише регіону, а й країни в цілому.
5. Управлінський потенціал підприємства, швидкість прийняття стратегічних рішень, ступінь їх обґрунтованості тощо.

Організаційно-правова форма підприємства (є це підприємства державним або публічним чи приватним акціонерним товариством) прямо впливає на його адаптивні процеси. Так, державні підприємства, переважно є менш адаптивними, однак їх діяльність забезпечується державними замовленнями. В той час, як акціонерні товариства є більш гнучкими. Прикладом може бути ПАТ «ХТЗ ім. Орджонікідзе». Приватизація підприємства та зміна власників (завод було викуплено російськими інвесторами) дозволили йому розпочати новий життєвий цикл. Зараз підприємство активно розвивається, забезпечуючи сільське господарство України та Російської Федерації тракторами та іншою технікою.

Унікальність продукції, особлива специфіка технологічного процесу робить підприємство стратегічно значущим для економіки не лише регіону, а країни в цілому. Таким підприємство серед досліджуваної їх

сукупності є ПАТ «Турбоатом» та ПАТ «Харверст».

Управлінський потенціал підприємства знаходить своє відображення у різних аспектах діяльності підприємства. В основі управлінського потенціалу завжди лежать управлінські рішення, що стосуються організаційної структури, управління виробництвом, розвитку партнерства та співробітництва тощо.

Так, прикладом такої адаптивності може бути зміна організаційної структури ПАТ «Автрамат». Загальними зборами акціонерів 19.04.2012 року було прийнято рішення про закриття філії ПАТ «Автрамат» у зв'язку з економічною недоцільністю діяльності. Функції, які виконувала філія - відповідно до Статуту та Положення про філію ПАТ «Автрамат», а саме: діяльність у галузі машинобудування [5]. Також на заводі створено Центр листової обробки металу, який обладнаний шістьма сучасними комплексами, що дозволяють виконувати складні замовлення з металообробки.

Важливого значення для пристосування підприємства до змін у зовнішньому середовищу господарювання важливого значення набуває удосконалення системи управління всім підприємством. Корпорація «Інформаційні технології» є провідним розробником програмного забезпечення для автоматизації розподілених компаній, великих та середніх промислових підприємств, підприємств фінансового сектору, послуг, холдингових структур тощо. Серед машинобудівних підприємств Харківського регіону його клієнтами є ПАТ «ХТЗ ім. Орджонікідзе» та ПАТ «Південкабель» [6].

Управлінські рішення стосовно диверсифікації виробництва можна спостерігати на Харківському заводі штампів та прес-форм, де у 2011 році розпочато виробництво: фурнітура кріплення для меблів; тентова фурнітура, фурнітура для дверей; штампи різного виду [7].

Висновки. Таким чином, машинобудування Харківського регіону є цікавою базою для дослідження адаптивних процесів, оскільки актуальним є питання: за рахунок яких факторів потужні промислові підприємства підтримуються свій фінансово-економічний потенціал та забезпечують стратегічний розвиток.

Джерела та література:

1. Адизес И. Управляя изменениями / Ицхак Адизес. - СПб.: Питер, 2008. - 224 с.
2. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия / И. Ансофф. - СПб: Издательство „Питер”, 1999. - 416 с.
3. Бузько І. Р. Стратегічне управління інвестиціями та інноваційна діяльність підприємства: [монографія] / І. Р. Бузько, О. В. Варганова, Г. О. Голубенко. - Луганськ: Вид. СХУ ім. В. Даля, 2002. - 176 с.
4. Головне управління статистики у Харківській області. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://kh.ukrstat.gov.ua>.
5. Офіційний сайт ПАТ «Автрамат». - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.avtramat.com/>.
6. Офіційний сайт корпорації «Інформаційні технології». - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.it.ua/about.php>.
7. Офіційний сайт ПАТ «Харківський завод штампів і пресформ». - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.shtampy.com.ua/>.

Крижановська О.В.

УДК 338:351

КОНСТИТУЦІЙНІ, ЕКОНОМІЧНІ ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА У ЗАБЕЗПЕЧЕНІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ. ЗМІСТ ТА ПРОБЛЕМИ

***Анотація.** В статті йде мова про найважливіші у теорії економічних прав і свобод людини і громадянина у сфері паливно-енергетичної галузі зокрема про їх класифікацію а також дефінітивне визначення економічних прав свобод та конституційно-правового статусу особи системи прав і свобод людини в цій сфері.*

Економічні права і свободи виступають економічними гарантіями інших прав людини і громадянина, зокрема громадянських, соціальних та економічних прав, проте суттєвих відмінностей у визначених не спостерігається: всі автори дотримуються думки, що є певні можливості людини, і далі послідовно визначають економічні права через категорії економічних відносин. Виходячи з наведених визначень та зважаючи на те, що права - це певні можливості, претензії, автор вважає за необхідне надати таке поняття економічних прав у паливно-енергетичній галузі можливості людини як незалежного суб'єкта економічних відносин вільно розпоряджатися предметами вжитку та основними факторами господарської діяльності, брати участь у виробництві матеріальних та інших благ; це певні вимоги, претензії, які людина може висувати до держави для реалізації цих можливостей.

***Ключові слова.** паливно-енергетична галузь, економічні права та свободи людини, економічні гарантії, конституційні права, суб'єкти економічних прав.*

***Анотація.** В статье идет речь о важнейших в теории экономических прав и свобод человека и гражданина в сфере топливно-энергетической отрасли в частности об их классификации а также дефинитивное определение экономических прав свобод и конституционно правового статуса лица системы прав и свобод человека в этой сфере.*

Экономические права и свободы выступают экономическими гарантиями других прав человека и гражданина, в том числе гражданских, социальных и экономических прав, однако существенных различий в определенных не наблюдается: все авторы придерживаются мнения, что есть определенные возможности человека, и далее последовательно определяют экономические права категории экономических отношений. Исходя из приведенных определений и несмотря на то, что права - это определенные возможности, претензии, автор считает необходимым предоставить такое понятие экономических прав в топливно-энергетической отрасли возможности человека как независимого субъекта экономических отношений свободно распоряжаться предметами обихода и основными